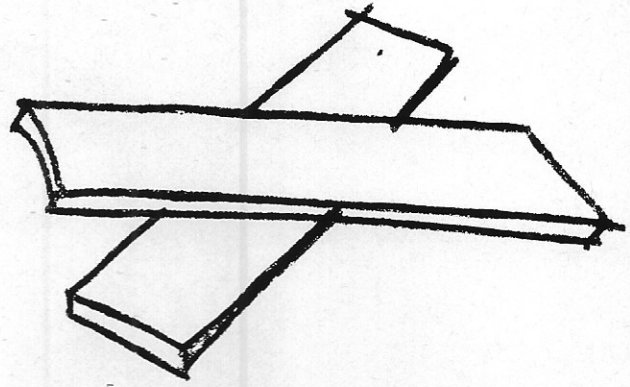

Het eigen volkslied basis van de muziekopvoeding

11

Foto Michiel Goderis, Rumbeke

Toen steller van deze bijdrage — nu meer dan twintig jaar geleden — de beroemde Beierse componist-pedagoog *Carl Orff* te zijnen huize in München ging opzoeken, kwam het onderhoud vanzelf terecht bij zijn bekende reeks: 'Orff-Schulwerk'. Bij de vraag of het mogelijk zou zijn deze 'Musik für Kinder' — grotendeels gebaseerd op Duitse volksrijmpjes, kinderliederen en folkloredansjes — te 'transponeren' op onze Nederlandse moedertaal, antwoordde de professor onomwonden: „Wat ik hier gedaan heb met de volksliederenschat van mijn eigen Duits taalgebied, moet U nu toepassen en transponeren op de eigen grondslag van uw Vlaamse volkslied!". Meteen werd hier onomwonden het vanzelfsprekend volksliedzingen als basis van alle gezond muziekonderwijs aangegeven, vooral dan in de Lagere School en in het Lager Middelbaar onderwijs.

Dat deze muzikaal-pedagogische 'vanzelfsprekendheid' intussen tot op vandaag nog steeds niet aangevoeld en toegepast wordt in vele scholen, kan zelfs door een oningewijde vastgesteld worden. Nog steeds is het muziekonderwijs in het algemeen onderwijs (als het al aan zijn trekken komt!) in heelwat gevallen een slechte kopij van het ouderwets muziekschool-onderwijs, dat tot op vandaag nog steeds op het Franse patroon geschoeid is, waarbij creativiteit, stemvorming en het zingen van liederen (niet van solfègeoefeningen!) nog moet ontdekt worden...

Het eigen volkslied als basis

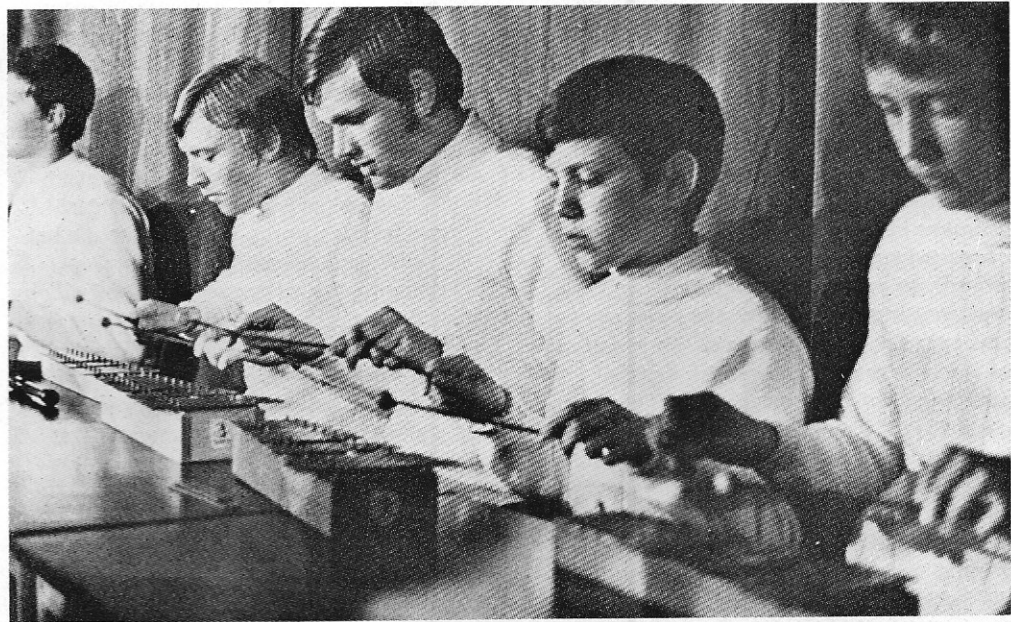
Wanneer wij hier het 'zingen' centraal stellen in de muziekopvoeding van de schooljeugd tussen zeven en veertien jaar, bedoelen wij nadrukkelijk het beoefenen van ons eigen 'volkslied'. Maar dan in de ruimste zin, hoe verwarrend daarover bij onze mensen ook georakeld wordt. Want hier moet het échte volkslied niet verkeerdelijk verward worden met tal van liedvormen en stijlen, die een tijdlang bij ons volk — met de beste bedoelingen — onder de hoed van 'het Vlaamse lied' geborgen gingen. Het gaat hier duidelijk om het *eigen Nederlandse volkslied* als natuurlijke uitdrukking van onze bijzondere volks- en geestesaard. Dat eigen volkslied waarvan ons uit de

bloeitijd der 16e en 17e eeuw een klein duizendtal parels uit de vergeethoek werden gered door mannen als Willems, De Coussemaeker, Lambrechts en Van Duyse. Het eigen volkse lied met zijn typische kenmerken, waardoor het ook muzikaal verschilt van dat van onze buurlanden : het eigen Nederlandse melodietype met zijn syllabische zetting, zijn eenvoudig-vloeiend melodisch verloop, zijn rustig spreekritme en zijn overzichtelijke bouw.

Tot dit echte volkslied behoort dus niet het oppervlakkige, luchtige of zwaarwichtige *lied in de volkstoan*, dat niet op het eenvoudige maar op het simplistische, niet op het grootmenselijke maar op het kleinburgerlijke gericht is, en daarom steeds óf te week óf te luidruchtig aandoet.

Tot het volkslied behoort evenmin het modieuze gangbare *uitheemse lied*, dat maar al te gemakkelijk in onze scholen (en zelfs in onze 'moedertaalliturgie' !) via de reclame binnendringt. Het zeer scherpe oordeel, dat onze beste volksliedkenner, *dr. Jop Pollmann*, reeds jaren geleden moest vellen over bepaalde repertoria in scholen en groepen in Nederland, geldt helaas nog steeds voor de toestand bij ons in Vlaanderen : *Op volks-cultureel terrein is dit onze grootste schande : dat wij sedert vele eeuwen zo te zeggen nimmer uit eigen beweging het schone van het eigene hebben gezien; dat wij het eigen schoon door anderen voor ons hebben laten ontdekken en ook dàn nog menigmaal voor dat schone geen open oog hebben getoond !*

En nog veel verder van het eigen volkslied áf staat die hele ladder van *populaire liedjes* — of ze nu *Schlager*, *Levenslied* of *Cabaret-lied* worden genoemd — met al het geforceerde, wereldwijze, sarcastische en kleinmenselijke dat er menigmaal ván druipt. Van dat alles is juist ons open en zo oprecht-edel volkslied het tegendeel ! Dat wij voor de praktische beoefening ervan, voor het leeuwenandeel moeten teruggaan tot onze 'oude liederen' uit de bloeiperiode, kan nauwelijks een bezwaar zijn. Voor de waarde van deze liederen pleit juist het feit dat zij de tijd trotseerden, zodat zij bovendien nog een betrouwbare toetssteen zijn voor de loutering van geest en smaak bij jong én oud. In déze welbepaalde zin heeft G. Gezelle weerom gelijk: *De oudste liedjes zijn de beste!*

Geleid door de vernieuwde muziekpedagogie wordt er weer duchtig gemusiceerd bij de jeugd, zoals hier in 'Pro Musica' van Tielt.

De juiste zanghouding

In een destijds nogal besproken artikel van Prof. Alfons Verbist over *Zang als gemoedsuitstraling* schetst de bekende zangpedagoog op rake wijze de gezonde geest en juiste houding in de muziekopvoeding. In zijn ongenadige beoordeling van wan-toestanden raakt hij echter wél de kern van het probleem, dat ons hier bezig houdt. Hij zegt het volgende :

Om met de zang op school in het juiste spoor te geraken moet met iets worden afgebroken, nl. met de huidige geclicheerde zangles, waarbij een serie liederen wordt afgedreund, die meestal buiten alle verband staan met het gemoedsleven van het kind. Er dient afgebroken met het onpedagogisch vertoon van concerten en tornooien, waarvoor de kinderen worden gedruild met competitie- en prestatiebedoelingen, die vreemd zijn aan het opvoedend doel van de muziek. En vooral zal er dienen afgebroken te worden met de opvatting alsof de algemene school een voorportaal moet zijn van de muziekschool of het conservatorium, wat leidt tot doelstellingen die buiten het bereik liggen van het algemeen onderwijs.

De meest verkeerde opvattingen hierover zitten dikwijls het stevigst vastgeankerd bij dié leerkrachten, die juist bekend staan als *muziek liefhebber*. Juist zij komen aan de echte, ongedwongen *anti-artistieke houding* niet toe. De moeizaam verworven *prestatie*, die zij dikwijls van de kinderen eisen, heeft niets van de rijke en natuurlijke zangbelevenis, die een spontaan-zingende klas moet eigen zijn. Hoeveel gezonder en dus muzikaler én pedagogischer, lijkt ons daarbij vergeleken de

handelwijze van menig zgn. *onmuzikale onderwijzer*, die zijn klas lustig maar tuchtvol, natuurlijk-beheerst een eenvoudig *volkslied* laat zingen : een boeiend verhalend kerstlied, een vinnig-ritmerend danslied, een levendig ambachtslied of een plezierig aftelliedje ! Tegenover de gedwongen, ongezellige repetitiestemming (waar alleen de goede zangers mogen meezingen !), ademt men hier een blijde, tevreden activiteit, waarbij iedereen zich spontaan betrokken weet in een *echte zangvreugde*. Juist deze *zangvreugde* is bij het volksliedzingen aanwezig op een optimale wijze, eenvoudig omdat het typisch eigene van het volkslied steekt in de zelf-activiteit van de zanger. Een echt volkslied is juist dat bepaald lied dat maar honderd procent genoten wordt door de mens die het zélf zingt ! Een bepaalde vorm van volksliedzingen, nl. de *canon-zang* illustreert dit op zo duidelijke wijze, dat de *luisteraar* er gewoonlijk niets aan heeft : *omdat hij tien keer hetzelfde hoort*, terwijl de actieve zanger zijn eigen stem voert *terwijl* hij kan luisteren naar wat de anderen op een ander moment met *diezelfde stem* doen !

Het beste didactisch materiaal

Toegepast op de jongsten, nl. de Lagere Schoolkinderen, is het niet zo moeilijk om het logisch verband tussen *volkslied* en echt *kinderlied* te leggen. Ook hier moet natuurlijk eerst afgezien worden van de *onechte kinderliederen*, de zgn. *schoolliederen*, die met veel verkleinwoordjes door grote mensen goedmoedig *vanuit de hoogte* voor het kleine kind zijn gedicht en gecomponeerd. Hoewel ook daar echte muzikale waarden terug te vinden zijn (wij denken aan namen

als De Boeck, Van Hoof, Broeckx en Ghesquière), toch kunnen wij vaststellen dat praktisch geen enkel van déze kinderliederen het *kinderleven* heeft betreden. Wat wél het geval is met bepaalde oude, volkse deuntjes bij koordendans, Sint-Pietersvuur of Drie-koningentocht; zéker in bepaalde dorpen en steden. Dié liederen blijven, die door de kinderen zelf aan mekaar werden doorgegeven : de *volkse kinderliederen*, zoals het echte *kinderspel*, dat Breughel op zijn groot schilderij eeuwen geleden vastlegde, nog steeds in dezelfde ondelgbare vorm voortbestaat ! Het *echte kinderlied* is, — zoals het echte kinderspel — traditioneel en volks. Het maakt het misschien meest levendig gebleven deel uit van onze grote volksliederenschat én 'leidt' er toe in. Het echte kinderlied is reeds : *het volkslied in de kinderschoenen*. Tegenover het *gemaakte kinderlied*, waarvan de tekst te opzettelijk naïef, te kinderachtig oppervlakkig, te moralizerend-prekend, teveel stemming-beschrijvend of te onbenullig van inhoud is, stellen wij kordaat het *echte kinderlied*, dat bij voorkeur een *beleven* is : vertellend en/of handelend. Het is tevens het lied met het klare ritme, de soms zinloze vocalise en het (voor ons) eindeloos en (voor de kinderen) graagherhaalde refrein. Het lied ook dat zoveel mogelijk bruikbaar is *voor het leven*, dat ongemerkt inleidt in de wereld van het goede volkslied, grondslag van een waarachtige volkszang — indien die ooit nog bij ons bestaan kan ! Ook hier heeft Pollmann zeer klaar gezien, waar hij zegt : *Het is misschien een van de grootste fouten in onze schoolzangbundels geweest, dat de daarin opgenomen liederen geen betrekking hebben tot en geen toegang konden maken naar 'het lied van de volwassenen', en dat zodoende iedere binding met de goede muziek daar eigenlijk ontbrak.* Deze *overgang naar het lied der volwassenen* gebeurt zeer geleidelijk in de praktijk van het volkslied, waarvoor de ambachtslieden en de seizoenzangen, de dansliederen en de gemakkelijkste balladen (*Twee Koningskinderen* en *Sneeuwit Vogeltje*) een uitstekende brug kunnen zijn. En als verre voorbereiding tot het beleven van de ernstige *klassieke muziek* — ook die van Bach en Mozart — kan het verstandig aanwenden van volkse *canon-liederen* uitstekende diensten bewijzen. En dan hebben wij nog geen gewag gemaakt van de onvervangbare bijdrage die *het volksliedzingen door kinderen* kan betekenen in verband met de moeilijk op gang komende *kerkzang in de landstaal* ! Wat juist op dit gebied bereikt wordt in de Reformatorische gemeenschappen in Nederland is voor ons, hier in Vlaanderen, gewoon een uitdaging. Men behoeft maar de grammofoonopnamen van het onlangs verschenen *Liedboek voor de Kerken* (dat op één jaar tijd zijn miljoenste exemplaar zag verkopen ! ! !) te beluisteren, om te ervaren hoe aanstekelijk en dynamisch de taak van de zingende kindergroepen een *echte aanzet tot gemeenschapszang* kan zijn.

Volkslied en Volksdans verenigd in 'Ons Dorado' : de echte gestaltegeving aan Orffs 'Schulwerk' onder leiding van Paul Hanouille. Hier een uitvoering in 1963.

Volksdans op de Hasseltse markt op mei-avond, '...O aangename tijd, o zoete vrolijkheid...' zingend; uit A. Dusar 'Limburg', (uitg. Lannoo, Tielt).

worden met de muzikale symbolen, toonreeksen, maten en ritmen enz. ? Toch wél, maar dan liefst niet volgens de *muziek-schoolformule*. Juist mét het goede volkslied als uitgangs- en eindpunt, gebaseerd op de melodische, tonale, ritmische structurele en andere eigenaardigheden van dit bepaalde lied, worden al deze muzikale gedaanten en speelwijzen vanuit een 'levende muziek' de leerlingen al zingend en spelend bijgebracht ! Muzikaal dictée, wisselzang, maatgevoel, ritmische kernvorming en zelfs verantwoorde stemvorming : het wordt alles *geïncorporeerd* in een groter levend geheel. Dat hierbij handzigen, blokfluitspel, ritmisch ostinato, begeleidende kleuring en improvisatie via de Orffinstrumenten op velerlei wijze een zinvolle beurt krijgen, ligt voor de hand. Hoe dit allemaal kan uitgewerkt worden omvat natuurlijk een hele cursus, die hier in het bestek van dit artikel niet aan bod kan komen. De aldus aangevatte muziekles op basis van het eigen volkslied wordt vanzelf een *actieve inwijding in het muzikaal geheim* zelf. En dit bijna *sans en avoir l'air...* Dat dit nu juist kán mét ons volkslied, is precies te danken aan de eigen, mysterieuze groeikracht van dat simpel wonder, dat wij volkslied noemen ! Daarom alleen al — en misschien juist dààrom — is ons eigen volkslied het overwaard om het uitgesproken hoofbestanddeel, het onvervangbare *dagelijks brood* van onze muziekopvoeding te worden !

Ignace de Sutter
Kasteelstraat 8, 2700 St.-Niklaas

Dat een heel groot deel van de goede volksliederen zelfs technisch-muzikaal volledig beantwoordt aan de *beperkingseisen* eigen aan de groeiende kinderlijke muzikaliteit, kan men duidelijk vaststellen, wanneer men de typische kenmerken van het goede volkslied met deze eisen vergelijkt.

Het *zingbare lied voor het kind* eist (zeker bij de aanvang) een beperkte stemomvang (een oktaaf). De melodische lijn vermijdt alle grote toonsprongen, die in het Nederlandse lied nooit een kwint overschrijden. De alteraties worden steeds tot een minimum beperkt, daar ons volkslied duidelijk *diatonisch* verloopt en eerder zelden een *modulatie* vertoont. Het ritme van het goede Nederlandse volkslied is zelden scherp of syncopisch en volgt in de regel het normaal 'spreekritme'. De structuur van ons lied is bovendien — op een paar uitzonderingen

na — zeer overzichtelijk, wat de normale adempauzen én het gemakkelijk *zingen uit het geheugen* zeer tegemoetkomt.

Wie enigszins bekend is met de *eisen van het goede kinderlied*, herkent in bovengenoemde kenmerken van ons volkslied juist de bijna typerende *eerbiediging* van deze eisen, zodat ook van dit standpunt uit het zinvol hanteren van ons volkslied bij de schooljeugd als vanzelfsprekend mag gelden.

Er zal wel hier en daar bij de aandachtige lezers — vooral bij mensen uit de schoolpraktijk — een vraag oprijzen. Zo b.v. of wij hier niet terugvallen op de gewone *liedjeszingerij*, die bij het begin van deze beschouwingen toch werd aangeklaagd ? En mag er dan in onze muziekles géén plaats meer zijn voor de zgn. *notenleer*, waarbij de leerlingen gaandeweg vertrouwd gemaakt

